ÇITIR ÇITIR FELSEFE

18. BASKI

Brigitte Labbé - Michel Puech

ADALET VE HAKSIZLIK

Resimleyen: Jacques Azam

günışığı kitaplığı

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Brigitte Labbé - Michel Puech

ADALET VE HAKSIZLIK

Resimleyen: Jacques Azam
Türkçesi: Azade Aslan

günışığı kitaplığı

İÇİNDEKİLER

Ne doğru ne de yanlış 3
Kralların pastası 5
Bölüşmek kolay değildir! 7
"Adil", "aynı" mı demektir? 9
O zaman nasıl yapmalı? 12
Bazen yasalar haksızlık yaratır 13
Toplu değişim –Hemen şimdi! 15
Adil olana kim karar verir? 17
Bu haksızlık! 19
Herkesin kendi haksızlık kutusu vardır ... 21
Bir başka haksızlık kutusu 22
İnsan hakları... 24
... ve çocuk hakları 26
Peki, ya cezalar? Onlar ne işe yarar? .. 28
Polis korkusu 30
Haklı ceza, haksız ceza 32
Haksızlık = Şiddet 34
Öfke içimizde! 37

Ne doğru ne de yanlış

Kerem kahvaltıda turşu yiyor.

Ronaldo spor ayakkabılarının içine çorap giymiyor.

Lusi okula çıplak ayakla gidiyor.

Kevin hep bir parmağı kulağında uyuyor.

Marsel pop müzikten başkasını dinlemiyor.

Emili paten kaymayı sevmiyor.

Liza ayak tırnaklarına siyah oje sürüyor.

Bütün bunlar ne doğru ne de yanlış. İyi ki, hayatta bir yanda sadece doğrular, diğer yanda da

sadece yanlışlar yok. Her iki dakikada bir, yaptığımız şeyin doğru mu yanlış mı olduğunu sorgulamak zorunda kalmıyoruz. Sadece yapıyoruz ve bunun böyle olması da çok iyi.

Ancak, her yerde haksızlık bulunduğunu düşünüyoruz: Evde, okulda, işte, bütün gün, hiç durmadan.

Günde kaç kere, "Bu haksızlık!" diyoruz acaba?

"Yağmur yağıyor! Bu haksızlık, panayıra gidecektik."

"Bu haksızlık, okul zamanı hiç hasta olmuyorum."

"Kekim fırında yandı, bu haksızlık."

"Dimitri'den daha yavaş koşuyorum, bu haksızlık."

"Bu haksızlık, bu yaz su denizanası dolu, yüzemiyoruz."

Aslında çoğunlukla, "bu haksızlık" ifadesi, "bu canımı sıkıyor" anlamına gelir.

Kralların pastası

Pastadaki fasulyeyi kim bulacak? Yorgo, Anabel, Dominik, Seçil ve Jan fasulyeyi bulmak ve kral tacını kazanmak için pastanın çevresinde dönüyor. Dominik küçük bir kabarıklık gördü bile; Yorgo beyaz bir nokta gördüğünü sanıyor, diğerleriyse hâlâ arıyorlar. Sonuçta, herkes fasulyenin içinde bulunduğuna

inandığı aynı dilimi istiyor. Pastayı paylaşmak imkânsız. Tartışmalara son vermek için, Anabel'in masanın altına girip, herkese hangi parçanın verileceğini söylemesine karar veriyorlar. Anabel hiçbir şey göremeyeceği için, hile yapma şansı yok. Yani, ister istemez adil olacak.

Bir bölüşme kuralı buldular. Kimseyi kayırmayan bir kural. Eğer fasulye Yorgo'ya çıkarsa, bunun haksızlık olduğu söylenemeyecek.

Yine de fasulye ona çıkarsa, Yorgo kral olacak ve bir hediye alacak; diğerleriyse hiçbir şey olamayacak ve hiçbir şey de alamayacaklar. Ama kimse, "Yorgo'nun kral olması adil değil!" demeyecek. Çünkü herkes, ortak olarak belirlenen bölüşme kuralının adil olduğunu biliyor. Adalet, öncelikle bir paylaşım meselesidir. Eğer, dünyadaki bütün insanların her gün yiyecek bir tabak pilavları olsaydı, "Her gün yalnızca tek bir tabak pilav yemek haksızlık," diye düşünmezdik. Ama, bazıları günde elli tabak pilav, üstüne de kebaplar, dondurmalar, pastalar yiyorsa, "Bu adil değil, diğer insanlar aç," deriz. Paylaşım çok kötü yapıldığında, bu adaletsizliktir.

Bölüşmek kolay değildir!

Kendi doğum günümde pastadan herkes kadar yemem adil mi? Bu benim kendi doğum günüm olduğuna göre, belki de başkalarından daha büyük

bir parça almam daha adil olur. Ama en iyi arkadaşlarım da daha fazla yemeli, çünkü onları daha çok seviyorum. Ve küçükler daha küçük parçalar almalı, çünkü onların mideleri daha küçük. Ve üç saattir yemek yemeyenler, bir saat önce yiyenlere göre daha fazla almalı. Off! Bölüşmek gitgide karmaşıklaşıyor. Sonuç olarak, yine de en kolayı herkesin aynı miktarda almasına karar vermek. Böylesi kolay ve hızlı; üstelik, kendimize bin tane soru sormamıza da gerek kalmıyor. Öbür türlü tartışmayı bitiremezdik.

İşte, çok pratik bir adalet: Herkese aynı şey.

Ama gerçekte, hiçbir şey böyle yürümüyor! Beşinci sınıfın öğretmeni, Fransız futbol takımının kalecisinin kazandığı kadar para kazanır mı? Hayır. Kaleci öğretmenin yüz katı kazanır. Oysa, öğretmenin önemli bir mesleği var; çocuklara, bir ömür boyunca işlerine yarayacak şeyler öğretiyor. Fransız futbol takımının kalecisiyse yalnızca gelen topları tutuyor!

Bütün çocuklar yazın deniz kıyısına tatile gider mi? Hayır. Bir sürü çocuk hayatında hiç deniz görmemiştir, bazılarıysa her yıl denize gider.

Herkesin yeterli yiyeceği var mıdır? Hayır. Mil-

yonlarca insan ne isterse onu, hatta daha fazlasını yer; milyonlarca başka insansa hep açtır, hatta açlıktan ölenler bile vardır.

Öyleyse? Paylaşım nerede? Bu "herkese eşit" meselesi, pasta konusunda işe yarıyordu, ama diğer konularda gerçekten de durum hiç böyle değil!

"Adil", "aynı" mı demektir?

Eşitistan ülkesinin vatandaşları, yılbaşı tatilinin adaletsiz olduğuna inanıyor: Bazı çocuklar çok, bazıları yalnızca bir ya da iki, bazıları çok büyük, bazılarıysa

çok küçük hediyeler alıyor. Vatandaşlar bu haksızlıkları gidermeye karar verip, bir yasa çıkması için oy kullanıyorlar: Kasım ayında bütün anne babalara, çocuklarına ne hediye etmeye hakları olduğunu yazan birer mektup gönderilecek. Mektup, her yaş için alınabilecek hediyeyi belirtecek. Bu yıl, altı-sekiz yaş arası erkek çocuklar için hediye, bir Zoro kıyafeti ve bir kitap; aynı yaştaki kızlar içinse, bir makyaj çantası ve bir kutu renkli kuruboya.

Hediyeler dağıtılırken kusursuz bir eşitlik sağlanıyor.

Ama, sekiz yaşındaki Antonin kılık değiştirmeyi hiç sevmiyor ve kitap okumaktan da nefret ediyor. Yedi yaşındaki Karen okumaya bayılıyor; ama makyaj yapmak hiç ilgisini çekmiyor ve gazlı kalemle resim yapmayı da kuruboya kullanmaya tercih ediyor.

Evet doğru, bu ülkenin yasası eşitliği sağlamaya çalışıyor. Ama kim yılbaşı gecesini Eşitistan'da geçirmek ister ki? Bu yasa, insanların zevklerini, isteklerini, kişiliklerini göz önüne almıyor. Bu ülkede, herkesin aynı şekilde giyinmek, aynı eve sahip olmak, aynı yere tatile gitmek zorunda olduğunu da söyleyebilirdik. Bu gerçekten de tam bir eşitlik olurdu.

Ancak görüyoruz ki, bu çok da harika değil. Artık kimsenin seçme hakkı yok, kimse özgür değil.

Fikir, çok iyi, çok cömert bir fikre benzese de, adalet herkesin aynı olması anlamına gelir diyemeyiz.

Hiçbir şey bu kadar basit değildir.

O zaman nasıl yapmalı?

Diğerlerine haksızlık etmeden, daha az şeye sahip olanlara daha çok şey vermek için çözümler ararız. Daha iyi bir bölüşümü sağlamaya çalışmak hükümetlerin, siyasi partilerin, kurumların işidir.

> Bay Rona'nın iyi bir işi var. Her yıl vergi ödüyor. Ödeme için her çek gönderişinde, söyleniyor: "Bu parayı hükümete vermekten bıktım; onu çocuklarıma, eşime hediyeler ve kendime yeni bir saat almak için saklamayı tercih ederdim."

Ama, yasanın Bay Rona'dan istediği tam da bu: Bütün parayı kendisi ve ailesi için saklamaması. Yasa ondan, payına düşenin bir kısmını başkalarına vermesini istiyor. Vergilerle, bütün çocuklar için okullar inşa ediliyor, öğretmenlerin maaşları ödeniyor. Hastaneler kuruluyor ve herkes orada tedavi görebiliyor. Yollar yapılıyor ve herkes bu yolların üstünde gidip gelebiliyor. Tatil kampları düzenleniyor, daha az para kazananlar için kantinler ucuzlaştırılıyor, iş bulamayanlara para veriliyor...

Bay Rona'nın bir işi var, para kazanıyor ve yasa gereğince, payları yeniden bölüştürmek, daha adil olmak için vergi veriyor.

Normalde, yasalar adaleti sağlamaya yarar.

Bazen yasalar haksızlık yaratır

15 Haziran 1960, uzak bir ülke. Musa ve Peter sokakta futbol oynuyor. Peter'in babası geliyor ve ona evlerinin yakınında yeni açılan bir parka gitmeyi öneriyor. Orada trambolinler ve

dev kaydıraklar varmış. Peter seviniyor ve Musa'yı davet ediyor; ikisi de hem trambolinde zıplamak, hem de futbol maçlarına orada devam etmek istiyorlar. "İmkânsız," diyor Peter'in babası, "Musa gelemez. Bu parka siyahların girmesi yasak. Maçınızı başka bir gün tamamlarsınız." Peter söyleniyor, ama yapacak hiçbir şey yok, yasa böyle.

Bu ülkede de yasalar; siyah derili insanların beyaz derililerle aynı parklarda oynamaya, güzel mahallelerde oturmaya, en iyi okullara gitmeye, bazı otobüslere binmeye, beyazlarla aynı mesleklere sahip olmaya, seçimlerde oy vermeye haklarının

olmadığını söylüyor.

Ve tahmin edebileceğiniz gibi, bu yasaları koyanlar... beyazlar.

Başka ülkelerde de yasalar, kadınların araba sürmeye, yalnız sokağa çıkmaya, kiminle evleneceklerine karar vermeye haklarının olmadığını söylüyor.

Ve tahmin edebileceğiniz gibi, bu yasaları koyanlar... erkekler.

Haksızlık yaratan, herkesi eşit olarak değerlendirmeyen yasalar vardır.

Adil yasalarsa, doğal olarak evrensel, yani herkes için adil olanlardır.

Toplu değişim -Hemen şimdi!

Eğer, sihirli bir değneğin dokunuşuyla beyaz derili insanlar siyah olsalardı, Musa'nın ülkesindeki yasalara karşı çıkarlardı.

Ayrıca, bütün erkekler kadın oluverselerdi, bazı ülkelerdeki yasaları anında değiştirirlerdi. Söz konusu yasaların adaletsiz olduğunu fark ederlerdi.

Herkesin bir başkasının yerinde olabileceğini hayal etmek... işte, yasaları adil kılan düşünce.

Yarın herkesin; kadın, erkek, çocuk, siyah, beyaz, sarı, Yahudi, Hıristiyan, Müslüman, herhangi bir dinden ya da dinsiz, zengin, fakir, engelli, şu ya da bu meslekten, herhangi bir hastalığa yakalanmış biri... olabileceğini hayal etmek.

Sonuçta adalet, yasalara karar verenleri seçtiğimiz zaman, yani oy verdiğimizde sağlanmaya

başlar: Yalnızca kendini, arkadaşlarını, kendilerine benzeyenleri, yakınında oturanları ya da aynı meslekten olanları düşünmeyen kişileri seçmek önemlidir.

Adil olana kim karar verir?

Adil olana karar verenlerin emir verenler olduğunu düşünürüz: Yetişkinler, anne babalar, öğretmen, okul müdürü ya da müdiresi, patron, bakanlar, başbakan, kral... Ama, emir veren kişi olmamız, her zaman adil olduğumuz anlamına gelmez!

Kral, korumalarıyla birlikte kırda atla geziyor. Uzaktan kırmızı evler görüyor. Bugün kırmızıdan nefret ediyor; bu nedenle askerlerine o kırmızı evleri hemen yakmalarını emrediyor.

Şehre geldiğinde, gazetecide duruyor. Vahşi Kaz gazetesinde, kendi hakkında pek hoş olmayan şeyler yazıldığını görüyor. Askerlerine, hemen

o gazeteyi yasaklamalarını emrediyor.

Dönüş yolunda, harika bahçeler dikkatini çekiyor. Bu bahçelerle ilgilenen bahçıvanları bulduruyor ve onlara, çalışmak üzere sarayının bahçesine gelmelerini emrediyor.

Burada, bütün kararlar tek bir insanın isteklerine bağlı. Başkalarının haklarını hiç umursamayan bir insanın... Adil bir ülkedekinin tam tersi bu durum. Her şey adaletsiz. Hiçbir düzenleme, hiçbir ku-

ral olmasaydı, okulda da durum böyle olurdu. Bir sabah müdür, deri kokusundan nefret ettiği için deri mont giyenleri cezalandırır, bir öğretmen başı ağrıdığı için ders aralarında konuşulmasını yasaklar, yemekhanede bir başka öğretmen saçları uzun olan kızlara bir yerine iki tatlı verirdi.

Yasanın amacı, birkaç insanın kaprislerinin diğerlerini yönetmesini engellemektir.

Bu haksızlık!

Henri ve Mari bir mektup kutusu yapıyorlar. Kutu salonda. İçine, hayatlarında haksız buldukları her şeyi yazıp atıyorlar. Kutunun üstüne, kalın uçlu, siyah bir kalemle "Haksızlık Kutusu" yazıyorlar.

Zaman zaman, anne ve babalarından kutuyu açmalarını, yazılanları okumalarını ve şikâyetleri hakkında onlarla konuşmalarını istiyorlar. Henri ve Mari, bu yöntemi geliştiriyor; çünkü anne ve babalarının onları dinlemek için zaman

ayırmadıklarını düşünüyorlar. Ayrıca, Henri ve Mari kutunun içine, "Bu haksızlık, bizi dinlemiyorsunuz, hep aceleniz var!" yazılı bir mektup da atıyorlar.

Bu hafta yazılanları okuyalım.

"Bu haksızlık, benim akşam saat 8'de ışığımı söndürmem gerekiyor; Henri'ninse 9'a kadar okuma hakkı var." (Mari)

"Bu haksızlık, arkadaşlarımın haftalık on beş lira harçlığı var, benimse on." (Henri)

"Bu haksızlık, Mari daha küçük olduğu için hep onun tarafını tutuyorsunuz: Bir ağlaması yetiyor, hemen her şeyi ona veriyorsunuz." (Henri)

"Bu haksızlık, Henri daha büyük olduğu için onun her şeyi yapmasına izin veriyorsunuz; o dizileri izleyebiliyor, bense yalnızca bebek çizgi filmlerini." (Mari)

Herkesin kendi haksızlık kutusu vardır

Henri ve Mari hayatlarında pek çok şeyi haksız buluyor. Bazı kuralların değişip değişemeyeceğini görmek için bundan anne ve babalarına söz etmekte, bu konuyu onlarla tartışmakta haklılar.

Yetişkinler de bunu yapıyor. Eğer, otobüs şoförleri daha fazla para kazanmamayı haksız buluyorlarsa, bunu patronlarına anlatıyorlar; bu da işe yaramazsa, grev yapmak için çalışmayı durdurmak gibi başka yöntemler uyguluyorlar.

Tekerlekli sandalye kullanan insanlar, her yerde merdiven olmasını haksız buluyorlar. Onlara göre, tekerlekli sandalyeleriyle üstünden geçebi-

lecekleri rampaların yapılması daha adil olurdu. Seslerini duyurmak için, gazetelere ya da hükümete yazıyor ya da gösteriler düzenliyorlar.

Henri, Mari, otobüs şoförleri, tekerlekli sandalye kullananlar, daha fazla adalet istiyorlar.

Bir başka haksızlık kutusu

Bir başka haksızlık kutusunda şunları okuyoruz:

"On yaşındaki çocukların fabrikalarda çalıştığı ülkeler var, bu hiç adil değil!"

"Sokaklarda yatan insanlar var, bu adil değil!"

"Çocuklarını döven anne babalar var, bu adil değil!"

"Ülkelerinden çıkamayan insanlar var, bu adil değil!"

"Tedavi görmek için yeterli parası olmayan hastalar var, bu adil değil!"

Görüyoruz ki, burada artık, evdeki, okuldaki, günlük hayatımızdaki haksızlıklardan söz etmiyoruz. Bize dokunan, ama yalnızca bize dokunan adalet sorunlarından söz etmiyoruz. Artık, insanların tamamı için, bütün insanlar için var olması gere-

ken bir adaletten söz ediyoruz.

Eğer Henri'nin arkadaşlarından daha az harçlığı varsa, bunun haksızlık olup olmadığını her zaman tartışabiliriz. Ama aç insanlar, fabrikalarda çalışan ya da dayak yiyen çocuklar gördüğümüzde, bunun adil olmadığını hemen anlarız, bunun tartışılacak yanı yoktur. Bir haksızlık olduğunu anında kavrarız; kimse bunların adil olduğunu söyleyemez.

Bu adalete, "evrensel" adalet diyoruz. Yalnızca bazı insanları değil, dünyadaki bütün erkekleri, bütün kadınları, bütün çocukları savunan bir adalet bu.

İnsan hakları...

İnsanlar, herkes için adil olan ve olmayan önemli şeyler konusunda anlaşmaya vardılar. Bütün bunları da *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* denen bir metin halinde yazdılar. İnsan hakları, herkesin sahip olması gereken haklardır: İyi gelirli bir işe sahip olma hakkı, güvenlik içinde yaşama hakkı, ülkesinden ayrılma ve geri gelme hakkı, istediği

dine inanma ya da hiçbirine inanmama hakkı, okuma yazma öğrenme, eğitim görme hakkı...

Birçok ülke, aynı fikirde olduğunu söylemiş ve *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'ni imzalamıştır.

Ama, bütün bu hakların tamamını uygulayabilmiş çok fazla ülke yoktur. Evsizler sokakta yattığında *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'ne uyulmamış olur; çünkü bildirge herkesin barınma hakkına sahip olduğunu söyler.

Bazı kadınlar evlenecekleri erkeği seçme hakkına sahip olmadıklarında, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'ne uyulmamış olur; çünkü bildirge herkesin evleneceği kişiyi seçme hakkına sahip olduğunu söyler.

Bir insan, sırf ülkeyi yönetenlerle aynı fikirde değil diye hapse girdiğinde, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'ne uyulmamış olur.

Ama bu bildirgenin varlığı bile büyük bir ilerleme. Bu, daha adil bir dünya istediğimizin kanıtı.

Bu, aynı zamanda herkesin bildirgeyi savunabileceği, bildirgedeki insan haklarına saygı duymayan ülkeleri kınayabileceği, onları saygısızlığı tekrarlamamaya ikna edebileceği ve hatta belki de, onları cezalandırabileceği anlamına gelir.

... ve çocuk hakları

Aynı zamanda, bir de *Çocuk Hakları Bildirgesi* vardır. Çünkü, haksızlığın kurbanı çocuklar olduğunda, haksızlık daha da kötüdür.

Bugün, yedinci sınıflar havuza gidiyor. Herkes soyunma odasında ve... felaket! Arman mayosunu unuttuğunu fark ediyor. Bunu yüzme öğretmenine söyleyecek. Yılın başından beri Arman üçüncü kez mayosunu unutuyor. Normalde, yüzme öğretmeni ona bir mayo ödünç veriyor, ama bu kez sinirlendi: "Artık yeter, mayonu bir daha unutmaman gerektiğini

öğrenmen için çıplak yüzeceksin, bu sana ders olur!" Kâbus! Arkadaşlarının ve kızların önünde çırılçıplak!

Arman'ın buna karşı çıkması gerekiyor.

Çocuk Hakları Bildirgesi şöyle der: "Okul disiplininin, çocukların onuruna saygı duyması gerekir."

Arman'ı çıplak yüzmek zorunda bırakmak, onun onuruna saygı duymayan, aşağılayıcı bir hareket. Arman'ın buna karşı çıkma hakkı var, yüzme öğretmeni bunu anlamalı. Anlayış göstermezse,

Arman annesine, babasına ya da sınıf öğretmenine, hatta belki de bir hakime haklarına saygı duyulmadığını, ondan istenen şeyin adil olmadığını anlatmalı.

Haklarını, yasayı, neyin adil olduğunu bilmek, kendimizi savunmamızı ve adalet talep etmemizi sağlar. Yasalar da işte buna yarar.

Peki, ya cezalar? Onlar ne işe yarar?

Can Düpon, Bay ve Bayan Rafi'nin evini soyuyor. Altın mücevherleri, televizyonu, üç bin lirayı ve bilgisayarı çalıyor. Polis, soruşturmadan sonra Can Düpon'u buluyor. Can yargılanacak ve belki de hapse girecek. Ama anlayamadığı bir şey var: Çaldığı her şeyi Rafiler'e geri verdi, paralarını

da; çünkü bir kuruşunu bile harcamamıştı; üstelik hiçbir şey de kırılmamıştı. Her şeyi geri verdiğine göre, niye serbest bırakılmamıştı?

Rafiler mutlu, her şeylerini geri aldılar. Ama öykü burada bitmiyor.

Can Düpon bir adaletsizlik yaptı; çünkü yasa, çalmanın yasak olduğunu söylüyor. Çaldıklarını geri vermesi yeterli değil. Adaletsizliği ortadan kaldırmak için hırsız cezalandırılacak. Yasanın çiğnenmesi, adaletin yıpranması gibidir. Ve bir şey yıprandığında ya da kırıldığında, onu tamir etmeye çalışırız. Cezalar da bu işe yarar. Eğer hırsız her şeyi geri verdikten sonra rahat rahat evine gitseydi, insanların büyük çoğunluğu adalete saygı duyulmadığını düşünürdü.

Bazı durumlar daha da kötüdür. Eğer, Can Düpon soygun sırasında birini öldürseydi, adaleti yerine getirmek için, ama aynı zamanda da kendimizi korumak için onu hapse atardık. Çünkü o, tehlikeli biri olurdu ve başka birini öldürmesini engellemek için onu hapiste tutmak gerekirdi.

Polis korkusu

Cezalar başka bir işe de yarar: Korkutmak.

Türkiye'de yasa, "Otoyolda saatte 120 kilometreden daha hızlı gitmek yasaktır," der.

Bugün trafik polisleri tatilde. Kimse otoyolları kontrol etmiyor. Ne olacak?

Kimileri, ortalıkta trafik polisi görünmese de yasanın hâlâ geçerli olduğunu düşünüp yavaş gidiyor. Ama bunların sayısı gerçekten de çok fazla değil! Acelesi olanlar saatte 160 kilometreyle, büyük arabası olanlar 200'le gidiyor: Neredeyse herkes, eğlenmek için en azından bir kez gaz pedalına sonuna kadar basıyor. Ama ertesi gün, polis otoyolun kenarındaki yerini aldığı andan itibaren, sürücüler sakinleşiyor ve yine saatte 120 kilometreyle gidiyorlar.

Trafik polisi bulunmadığında, birçok insan aşırı hızlı gidiyor; çünkü yakalanmaktan korkmuyorlar. Oysa, yasa hâlâ geçerli; kurallar polisle birlikte ortadan yok olmuyor! Trafik polisleri geri geldiğinde, herkes dikkatli davranıyor; çünkü polis, para cezası verebildiği ve ehliyetleri alıkoyabildiği için korku uyandırıyor. Bunu söylemek rahatsız edici, ama cezalar olmadığında, insanların her zaman yasaya uymak için büyük bir istek gösterdikleri söylenemez.

Haklı ceza, haksız ceza

Cem'in üç gün boyunca ders arasında bahçeye çıkması yasak. Çünkü çiş yapmaya giden herkese su püskürtmek için tuvalletteki muslukların yanına saklandı! Cem suyla oynamanın yasak olduğunu gayet iyi biliyor. Bu, okulun kurallarından biri. Yakalandığı için pişman; ama cezalandırıldığı için söylenmiyor. Daha kötüsü de olabilirdi!

Cem cezasını anlıyor. Sinirlendi, çünkü cezalandırılmak hiçbir zaman hoş bir şey değildir. Ama içten içe, bunun haksız bir ceza olmadığını hissediyor.

Alis kızgın: Müdür, bir haftalığına game-boy'una (geymboy) el koydu! Koridorda oynuyordu, müdür geldi ve okula game-boy getirmenin yasak olduğunu söyledi. Alis bu kuralı hiç duymamıştı. Kontrol etti: Koridorda

asılı yönetmelikte de böyle bir şey yazmıyordu. Kimsenin de böyle bir kuraldan haberi yoktu.

Alis cezasını anlamıyor. Onun ne hissettiğini hayal edebiliyoruz. Hiçbir yasa olmadığında, bir cezayı haksız bulmak normal. Anne babamız perşembe akşamı televizyon izlediğimiz için bizi cezalandırıyor, ama perşembe akşamı televizyon izlemenin yasak olduğunu önceden söylememişlerse, o zaman bu ceza tamamen haksızdır.

Benjamin ve Tomas kavga ediyor. Kavgayı Benjamin başlattı: Tomas'a bir tekme atıyor. Tomas da onun karnına bir yumruk atarak kendini savunuyor. Tam o sırada, öğretmen onlardan yana dönüyor! Öğretmen

Tomas'ı cezalandırıyor; koridorun köşesinde duracak ve yarına kadar yüz kere, "Yumruk atmamalıyız" yazacak. Tomas bu duruma sinir oluyor: Kavgayı Benjamin başlattı, ama cezayı alan kendisi. Bu haksızlık!

Tomas cezayı haksız buluyor. Okulda kavga etmenin yasak olduğunu biliyor. Ama öğretmenin en azından ikisini de cezalandırması gerektiğini düşünüyor.

Haklı, ama bir haksızlığın kurbanı olduğumuzda ne yapabiliriz ki?

Böyle zamanlarda genellikle her şeyi kırıp dökmek, bağırıp çağırmak, koşarak dünyanın öbür ucuna kadar gitmek isteriz.

Haksızlık = Şiddet

Musa, arkadaşı Peter'i takip ediyor ve onun parka girdiğini görüyor. Peter'in babası haklı, girişte gerçekten de, "Siyahların girmesi yasaktır" yazıyor.

Musa yine de girmeye karar veriyor, parkın çevresinde dönüyor, arkadaki parmaklıklara tırmanıyor ve trambolinlere doğru koşuyor. Herkesin gitgide daha yükseğe zıpladığını görmek hevesini kamçılıyor. Kendine doğru hızla gelen bekçiyi görmüyor. Bekçi onu yakalıyor ve karakola götürüyor. Yolda Musa'yı görenler ailesine haber veriyorlar; arkadaşları geliyor ve karakolun önünde gösteri yapmaya başlıyorlar. Herkes sinirleniyor, polislere taş atılıyor, polisler coplarını çıkarıyor, büyük bir kavga çıkıyor.

Haksızlık şiddet doğurur. Çünkü haksızlık, şiddetin ta kendisidir. Parkın girişinde, "Siyahların girmesi yasaktır" tabelasını görmek şiddettir; bu, vücudumuza bir yumruk yemekten daha kötüdür. Ve bir yumruk yediğimizde de, buna yumrukla karşılık vermemek için kendimizi zor tutarız.

Adaletsizlik, insanların içine öfke yerleştirir.

Zaman zaman, haksızlıklar o kadar dayanılmaz bir hal alır ki, insanda kavga etme isteği uyandırır. Ve bazen de, insanlar haksızlığa son vermenin başka hiçbir yolunu bulamaz.

Musa'nın ülkesinde yasalar değişti. Artık yasalar, derilerinin rengi nedeniyle insanlar arasında ayrım yapmayı yasaklıyor. Adaletin yerleşmesi için birçok insan savaş verdi.

Ama adalet için savaşmak, yalnızca şiddete başvurmak değildir. Ne mutlu ki, haksızlığın insanların içine yerleştirdiği öfke, şiddetten başka bir şeye de dönüşebiliyor: Bir şeyleri değiştirme enerjisine...

Haksızlığa karşı isyan, inanılmaz bir enerji verebilir.

Öfke içimizde!

Murat, Bora'ya pas veriyor; Bora vuruyor ve topu kaleye gönderiyor. GOL! Bora'nın bütün takım arkadaşları üstüne atlayıp ona sarılıyor. Ama hakemin düdüğünü duymadılar: Bora topa eliyle dokunmuş, bu nedenle gol sayılmayacak. Bora, "Bu hakem zırdeli, benim elim topa değmedi!" diye haykırıyor. Hakeme saldırıyor, küfür ediyor, formasından yakalıyor ve ona vurmaya kalkıyor. Öfkeden gözü dönmüş. Kırmızı kart ve oyundan atılma! Bora sahadan çıkıyor, üç maç süresince oynama hakkını da kaybediyor.

Aslında, Bora kesinlikle topa eliyle dokunmadı. Hakem yanıldı; bu olabilir. Golün sayılması gerekirdi; bu haksızlık. Bora her şeyi kırmak istiyor.

Murat, Bora'ya pas veriyor, Bora vuruyor ve topu kaleye gönderiyor. GOL! Bora'nın bütün takım arkadaşları üstüne atlayıp

ona sarılıyor. Ama hakemin düdüğünü duymadılar: Bora topa eliyle dokunmuş, bu nedenle gol sayılmayacak. Bora, "Bu hakem zırdeli, benim elim topa değmedi!" diye haykırıyor. Bora çimin üstünde, yattığı yerde kalıyor, boğazında bir düğümle öfkeye boğuluyor. Antrenörün onu başka bir oyuncuyla değiştirmesi gerekiyor.

Burada, haksızlık Bora'yı mahvetti. Ne enerji, ne güç kaldı; boşluk.

Murat, Bora'ya pas veriyor; Bora vuruyor ve topu kaleye gönderiyor. GOL! Bora'nın bütün takım arkadaşları üstüne atlayıp ona sarılıyor. Ama hakemin düdüğünü duymadılar: Bora topa eliyle dokunmuş, bu nedenle gol sayılmayacak. Bora, "Bu hakem zırdeli, benim elim topa değmedi!" diye haykırıyor. Bunu hakeme de söylüyor; ama yapacak hiçbir şey yok. Bora içinde çok büyük bir öfkenin yükseldiğini hissediyor. Görürsünüz siz! Hakem bu golü saymıyor, tamam, ama sonrakileri sayacak!

Bora bir ilah gibi oynamaya başlıyor. İnanılmaz bir enerjiyle doluyor, yorgunluğu falan kalmıyor, artık hiçbir yerine kramp da girmiyor. Bütün rakiplerine çalım atıyor ve maçın bitimine iki dakika kala sol ayağıyla harika bir gol atıyor.

Öfke, ona güç ve büyük bir savaşma isteği verdi... bir gol daha atmak için.

Haksızlık öfke yaratır, buna hiç kuşku yok. Ancak, bu öfkeyle ne yapacağımız bize kalır. Her şeyi kırmak mı? Yıkılmak mı? Ya da bu öfkeyi adaleti kurmak için kullanmak mı?

Brigitte Labbé uzun süre iletişim sektöründe görev aldıktan sonra çalışmalarını, karışık felsefi kavramları çocuklara aktarabilmek üzerine yoğunlaştırdı.

Michel Puech Paris'te Sorbonne Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi. Dizinin felsefi içeriğini denetledi.

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

İyi ve Kötü
Adalet ve Haksızlık
Gerçekten ve Yalancıktan
Oğlanlar ve Kızlar
Güzellik ve Çirkinlik
Bildiklerimiz ve Bilmediklerimiz
Savaş ve Barış
İş ve Para
Özgür Olan ve Olmayan
Doğa ve Kirlilik
Cesaret ve Korku
Mutluluk ve Mutsuzluk
Liderler ve Diğerleri
Başarı ve Başarısızlık
Haklar ve Ödevler
Ben ve Başkaları
Yaşam ve Ölüm
Beden ve Akıl
Zaman Çok ve Zaman Yok
Söz ve Sessizlik

Çıtır Çıtır Felsefe 2 – **ADALET VE HAKSIZLIK**
Yazan: Brigitte Labbé, Michel Puech
Resimleyen: Jacques Azam • Türkçe yayın editörü: Müren Beykan
Fransızca aslından Türkçeleştiren: Azade Aslan • Son okuma: Hande Demirtaş
Özgün adı: *La justice et l'injustice* • © Éditions Milan, 2000
(300, rue Léon Joulin, 31101 Toulouse Cedex 9 France, www.editionsmilan.com)
Türkçe yayın hakları: Günışığı Kitaplığı, 2006 • Yayın hakları, Milan Yayınevi'nden satın alınmıştır. Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.
1. baskı: Ekim 2006, 18. baskı: Nisan 2012 (Her baskı 2000'er adet yapılmıştır.)
ISBN 978-975-6227-40-4

www.gunisigikitapligi.com

Kapak uygulama: Bora Gürsel • Baskı öncesi hazırlık: Neslihan Özceylan
Baskı: Gezegen Basım [Seyranbağ Mah. Nato Cad. 54 Kağıthane 34418 İstanbul (0212) 525 71 25 Sertifika: 12002]
Günışığı Kitaplığı bir Mia Organizasyon Restorasyon Yayıncılık Ltd. Şti. kuruluşudur. • Sertifika: 12063-34-12439
Profilo Plaza, Cemal Sahir Sok. 26/28 B3 Mecidiyeköy 34387 İstanbul • Telefon: (0212) 212 99 73
Faks: (0212) 217 91 74 • E-posta: info@gunisigikitapligi.com

ÇITIR ÇITIR FELSEFE
Hayatı anlatan kitaplar

Dünya çocukları bu diziyi okuyor! Yaşamı ve dünyanın işleyişini anlamaya çalışan çocuklara, temel kavramları, doğru sorular sorarak düşündüren dizi, gerçek yaşamdan pek çok renkli örnekle dolu. Çocuklar, öğretmenler ve anne babalar, her kitapta farklı bir kavram üzerine birlikte düşünüyorlar, birlikte konuşuyorlar.

ADALET VE HAKSIZLIK

İnsanın kendi doğum günü pastasından herkesin yediğinden daha büyük bir parça alması adil midir? Ya da en iyi arkadaşına pastadan daha büyük bir dilim verince, diğerlerine haksızlık yapmış olur musun? Belki de, büyükler iri dilimler, küçükler minik dilimler almalı! Off, bölüşmek gerçekten çok karmaşık! Yaptığımız doğru mu, yanlış mı, nereden bileceğiz?

Dizinin ikinci kitabı, çocukların sık karşılaştıkları olaylardan yola çıkarak "adalet" ve "haksızlık" kavramlarını tartışıyor.

867782
AES

ISBN 978-975-6227-40-4
9 789756 227404

günışığı kitaplığı